

PAUL LEMERLE

Εισήγησις τοῦ τακτικοῦ καθηγ. κ. Διονυσίου Ζακυνθοῦ, κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ἀναγορεύσεως εἰς ἐπίτιμον διδάκτορα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, τὴν 4 Ἀπριλίου 1960.

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, τὸν ὁποῖον ὑποδέχεται ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ ὡς ἐπίτιμον διδάκτορα, εἶναι ἐκ τῶν διαπρεπεστάτων ἐρευνητῶν τῶν Βυζαντινῶν πραγμάτων καὶ ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων ἐκπροσώπων τῆς συγχρόνου ἱστορικῆς ἐπιστήμης τῆς Γαλλίας.

Ὁ Παῦλος Αἰμίλιος Lemerle ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τὴν 22 Ἀπριλίου 1903. Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐδιδάχθη εἰς τὰ Λύκεια Charlemagne καὶ Louis-Le-Grand. Ἐν τῇ Σορβόννῃ ἠτύχησε νὰ ἀκούσῃ τὰ μαθήματα ἐξόχων διδασκάλων τῶν κλασσικῶν γραμμάτων, τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Τέχνης, τὸν Paul Mazon, τὸν E. Bourguet, τὸν J. Carcopino, τὸν M. Holleaux, τὸν P. Jouguet, τὸν G. Millet, τὸν Ch. Diehl.

Τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ σταδιοδρομίαν ἤρχισεν ὁ Paul Lemerle εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ τὸν διαγωνισμὸν τῆς Agrégation, διορίσθη τῷ 1931 μέλος τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, τῆς ὁποίας ἐπὶ μακρὰ ἔτη διετέλεσε Γενικὸς Γραμματεὺς. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῶν Φιλίππων καὶ τῆς Θάσου, ἐπεχείρησε ταξίδια σπουδῶν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ δόλοκληρον τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐγνώρισε καὶ ἠγάπησε ὅλας τὰς περιοχὰς καὶ τὰ μνημεῖα τῆς χώρας ταύτης.

Ἀπὸ τοῦ 1942 ὁ Lemerle ἐνεκαίνιασε τὴν πανεπιστημιακὴν του σταδιοδρομίαν ὡς καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀρχαιότητος καὶ τοῦ Μέσου Αἰῶνος ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Dijon. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1945 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας διὰ τῶν διατριβῶν του *Philippe et la Macédoine orientale à l'époque chrétienne et byzantine* (ἐν Παρισίοις, 1945) καὶ *Actes de Kutlumus* (ἐν Παρισίοις, 1945). Κατὰ τὸ ἔτος 1947 διορίσθη διευθυντὴς σπουδῶν τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας ἐν τῇ École Pratique des Hautes Études καὶ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1958 κατέλαβε τὴν τακτικὴν ἔδραν τῆς Ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Βυζαντίου ἐν τῇ Σορβόννῃ, παρὰ τῇ ὁποίᾳ εὐθὺς ἀμέσως ἴδρυσε Κέντρον ἐρεῦνης τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Μέγα εἰς ὄγκον, ἀπαράμιλλον εἰς ἐπιστημονικὴν πληρότητα καὶ πρωτοτύπους ἐπιτεύξεις, ἐκτεινόμενον εἰς δόλοκληρον τὸν χρόνον τῆς Ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Βυζαντίου, εἶναι τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ καθηγητοῦ

Lemerle. Ὡς καὶ ἄλλοι ἐκπρόσωποι τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς, ὁ τιμώμενος συνάδελφος προήχθη εἰς τὴν Ἱστορίαν ὁρμώμενος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν μνημείων, ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἰδρυμάτων, ἀπὸ τῶν ἐρειπίων, τῶν σκευοφυλακίων καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν μονῶν. Οἱ Φίλιπποι, τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὑπῆρξαν δι' αὐτὸν τὰ σταθερὰ σημεῖα τῆς ἐκκινήσεως. Περὶ τὰ δύο ταῦτα σεπτὰ κατάλοιπα τῶν πρωϊμῶν χριστιανικῶν καὶ τῶν Βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν χρόνων στρέφεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἡ συγγραφικὴ δραστηριότης τοῦ Παύλου Lemerle ἀπὸ τοῦ 1934 μέχρι τοῦ 1945. Δι' ἐπὶ μέρους διατριβῶν, δημοσιευμένων κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ Bulletin de Correspondance Hellénique, παρέχει εἰδήσεις περὶ τῆς πορείας τῶν ἀνασκαφῶν καὶ μελετᾷ τὰ εὐρήματα καὶ τὰ προβλήματα, τὰ ὅποια αὐταὶ γεννοῦν. Οὕτω προκύπτουν αἱ ἐργασίαι: «Λατινικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν Φιλίππων» (1934), «Ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν Φιλίππων» (1935), «Τὸ φρούριον τῶν Φιλίππων κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Νικηφόρου Φωκά» (1937), «Ἡ ἀκρόπολις καὶ τὸ ἄνω τείχος τῶν Φιλίππων» (1938), κ.ά. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προάγεται εἰς τὴν ἔρευναν τῶν Ἀθωνικῶν ἀρχείων, δημοσιεῶν διατριβὰς ὡς αἱ «Περὶ τῆς κτίσεως τῆς μονῆς τοῦ Κουτλουμουσίου. Πλαστὸν χρυσόβουλλον τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Γ', αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζούντος» (1934), «Χρυσόβουλλον τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Β' τοῦ Παλαιολόγου περὶ τῆς μονῆς Καρακάλα» (1936), «Τρία διπλώματα Σέρβων ἡγεμόνων ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Κουτλουμουσίου» (1939) κλπ.

Οὕτω παρασκευάζονται δύο μεγάλα ἔργα, τὰ ὅποια ἐκδοθέντα εὐθὺς μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον καθιεροῦν τὴν ἐπιστημονικὴν δραστηριότητα τοῦ κ. Lemerle, τὸ περὶ Φιλίππων καὶ τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν χριστιανικὴν καὶ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν *Philippe et la Macédoine orientale* (1945), καὶ τὰ ἔγγραφα τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει μονῆς τοῦ Κουτλουμουσίου (*Archives de l'Athos, Actes de Kutlumus*, 1945). Τὸ πρῶτον τῶν δημοσιευμάτων τούτων ἀποτελεῖ εὐρυτάτην καὶ ἐξαντλητικὴν ἱστορικὴν καὶ ἀρχαιολογικὴν σύνθεσιν, ἔργον κλασσικὸν διὰ τὴν ἔρευναν τῆς Μακεδονίας. Διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐγγράφων τῆς μονῆς τοῦ Κουτλουμουσίου οὐ μόνον ἤχθη εἰς φῶς ἄγνωστον ἢ κακῶς ἐκδεδομένον ἀρχεακὸν ὄλικόν, ἀλλὰ καὶ ἐτέθησαν οἱ κανόνες τῆς ἐκδόσεως τῶν Βυζαντινῶν διπλωματικῶν κειμένων.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1947 ἡ ἐρευνητικὴ καὶ συγγραφικὴ δραστηριότης τοῦ Παύλου Lemerle προσανατολίζεται πρὸς νέα πεδία. Ὡς ἐντεταλμένος καθηγητῆς τῆς παλαιοχριστιανικῆς καὶ Βυζαντινῆς Τέχνης ἐν τῇ Σορβόννῃ (1949-1955) ἐξακολουθεῖ ἀσχολούμενος περὶ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς Ἀρχαιολογίας καὶ τῆς Τέχνης, δημοσιεύει περισπούδαστους πραγματείας περὶ τῶν «παλαιοχριστιανικῶν βασιλικῶν τῆς Ἑλλάδος» (1946), «περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ χριστιανικοῦ λατρευτικοῦ οἰκοδομήματος» (1948), περὶ τῆς κατα-

γωγῆς τῆς χριστιανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς (1949), περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης (1950), περὶ τῆς Ψυχολογίας τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης (1952), περὶ τοῦ ἐπιμάχου προβλήματος τοῦ τάφου τοῦ ἀποστόλου Πέτρου (1952), ἡ παλαιοχριστιανικὴ Ἀρχαιολογία ἐν Ἰταλίᾳ (1952), περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐν Θεσσαλονίκῃ (1953), κλπ. Πολυτιμότητα διὰ τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν σπουδὴν τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης καὶ Ἀρχαιολογίας εἶναι τὰ ἀρχαιολογικὰ δελτία καὶ αἱ ἄλλαι κατατοπιστικαὶ ἐργασίαι.

Ὡς καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Ἀνωτάτων Σπουδῶν τῆς Σορβόννης (ἀπὸ τοῦ 1947), ὁ κ. Lemerle ἀνεδέχθη τὴν μακρὰν παράδοσιν καὶ τὰ μεγάλα συλλογικὰ ἔργα τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς. Εἰς τὸν εὐρύτατον τοῦτον κλάδον τῆς ἐρεῦνης ἔφερε τὸν ἐνθουσιασμόν του, τὴν ἀκατάβλητον ἐργατικότητα, τὸ κριτικὸν πνεῦμα καὶ τὴν δημιουργικὴν καὶ ἀνακαινιστικὴν του πνοήν. Τὰ δύο θεμελιώδη αἰτήματα τῆς ὅλης ἐρευνητικῆς του προσπαθείας εἶναι τοῦτο μὲν ἡ ἀναζήτησις καὶ ἡ ἐκδοσις ἀγνώστων πηγῶν καὶ ἡ ἀνακάθαρσις καὶ κριτικὴ ἐκδοσις τῶν ἤδη γνωστῶν, τοῦτο δὲ ἡ ἀνερεῦνησις, ἡ ἀναψηλάφησις καὶ ἡ ἀναθεώρησις τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς πολιτικῆς ἱστορίας, τῶν θεσμῶν, τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ βίου τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον προέκυψαν μελέται σπουδαίотатаι, καλύπτουσαι ὁλόκληρον τὸν Βυζαντινὸν χρόνον: «Ὁ καθολικὸς κριτὴς τῶν Ρωμαίων καὶ ἡ δικαστικὴ μεταρρύθμισις τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Γ'» (1948), αἱ «Ἐρευναι περὶ τοὺς δικαστικοὺς θεσμοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων» (1949, 1950), «Ἡ Βενετικὴ κυριαρχία ἐν Θεσσαλονίκῃ» (1951), «Ἡ σύνθεσις καὶ ἡ χρονολογία τῶν δύο πρώτων βιβλίων τῶν Θaumάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου» (1953), «Ἐπιδρομαὶ καὶ μεταναστεύσεις ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς μέχρι τοῦ ὀγδόου αἰῶνος» (1954), τὸ «Βυζάντιον καὶ αἱ Σταυροφορίαι» (1955), τὸ «Ἐμιράτον τοῦ Αἰδινίου. Τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Δύσις» (1957), τὸ «Σχεδιάσμα τῆς ἀγροτικῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου» (1958), αἱ «Ἐρευναι περὶ τοῦ ἀγροτικοῦ καθεστώτος ἐν Βυζαντίῳ» (1959) καὶ ἄλλαι ἐλάσσονες μελέται, ἔνθα ἐκδίδονται ἀνέκδοτα κείμενα, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀρχεακά, συζητοῦνται χρονολογικὰ προβλήματα, συμπληροῦνται καὶ ἀνακαινίζονται παλαιότεραι ἔρευναι, ἀναθεωροῦνται παλαιαὶ καὶ νέαι ἐπιστημονικαὶ γνῶμαι. Τὸ περὶ τοῦ ἐμιράτου τοῦ Αἰδινίου βιβλίον εἶναι εὐρεῖα ἔρευνα, ἀνακαινίζουσα τὴν ἱστορίαν τοῦ δεκάτου τρίτου λήγοντος καὶ τοῦ χριστιμωτάτου δεκάτου τετάρτου αἰῶνος.

Οὔτε ὁ τόπος οὔτε ὁ χρόνος ἐπιτρέπουν νὰ ἀναλύσω διὰ μακροτέρων τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ κ. Lemerle, ἔργον γενναῖον καὶ μέγα καὶ πρωτότυπον. Θὰ ἔδida ὅμως ἑλληπὴ εἰκόνα τοῦ ἀνδρός, ἐὰν δὲν προσέθετα πληροφορίας τινὰς περὶ τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ. Διότι ὁ τιμώμενος καθηγητὴς

δὲν εἶναι μόνον ὁ σοφὸς καὶ ἔσοχος ἐρευνητὴς τῶν Βυζαντινῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ προσωπικότης ἰσχυρὰ μὲ πολυσχιδῇ δρᾷσιν καὶ μὲ καθολικὴν ἀκτινοβολίαν. Ὡς διδάσκαλος ὁ Lemerle ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς μαθητάς του τὸν ἔρωτα τῆς ἐρεῦνης, ἐχειραγώγησεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἱστορικὴν μέθοδον, ἔτρεψε τὴν προσοχὴν των πρὸς τοὺς γονίμους χώρους τῆς μελέτης. Ἡ πρὸς αὐτοὺς στοργὴ καὶ ἡ ἔμπρακτος συμπαράστασις εἶναι ἀπεριόριστοι. Εἰς τὸν διεθνή ἐπιστημονικὸν στίβον προσέφερε πάντοτε τὴν συμβολὴν τῆς διανογῆς του σκέψεως διὰ τῆς ἐνεργοῦ συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς συνέδρια, διὰ τῶν εἰσηγήσεων, διὰ τῶν εὐστόχων παρατηρημάτων του. Νοὺς ὁργανωτικὸς, ὁ τιμώμενος συνάδελφος παρεσκεύασε τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν γενικωτέραν προαγωγὴν τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν. Ἡ « Βυζαντινὴ Βιβλιοθήκη », τὴν ὁποίαν ἱδρυσε καὶ διευθύνει, περιλαμβάνει ἤδη τόμους ἀξιολογωτάτους. Τὸ ἐν αὐτῇ ἐκδιδόμενον « Ἐγχειρίδιον τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν » πρόκειται νὰ πληρῶσῃ μέγα κενὸν καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ἐρευναν τῶν Βυζαντινῶν πραγμάτων εἰς ὃν βαθμὸν ὑπηρετήσαν τὴν σπουδὴν τῆς Ἀρχαιότητος τὰ μεγάλα ἐγχειρίδια τῶν κλασσικῶν γραμμάτων. Τέλος χαιρετίζομεν μετὰ πολλῶν ἐλπίδων τὴν σύστασιν τοῦ νεαροῦ « Κέντρου ἐρεῦνης τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ » ἐν τῇ Σοροβόνη.

Ἀγαπητὲ Φίλε,

Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀπονέμει εἰς ὑμᾶς τὴν ὑπέρτατην πανεπιστημιακὴν διάκρισιν διὰ τὸ γενναῖον καὶ πρωτότυπον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπετελέσατε, διὰ τὴν πολὺπλευρον καὶ ἀνακαινιστικὴν δραστηριότητα ὑμῶν, διὰ τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἀείποτε ἐπεδείξατε πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν γῆν, πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὸς πᾶν τὸ Ἑλληνικόν, τέλος διὰ τὰς χρηστάς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας τρέφει διὰ τὸ μέλλον. Εὐρύτατον ἀνοίγεται ἐνώπιον ὑμῶν τὸ στάδιον τῆς ἐρεῦνης καὶ τῆς διδασκαλίας. Διὰ τὴν νέαν ταύτην φάσιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ σας βίου, ἥτις ἀναδεικνύει ὑμᾶς τὸν κύριον φορέα τῆς γεγραρᾶς Γαλλικῆς παραδόσεως εἰς τὸν κλάδον τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν, ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ ἀπευθύνει πρὸς ὑμᾶς ἐγκαρδίους εὐχάς.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ